

ویژگی‌های روان‌سنجی پرسشنامه خود-ادراکی کودکان هارتر

پریسا خجسته جلال^۱، داود معنوی پور^{۲*}، مجتبی صدیقی فرد^۳

چکیده

مطالعه حاضر با هدف بررسی ویژگی‌های روانسنجی پرسشنامه خود-ادراکی کودکان هارتر (۱۹۸۵) انجام گرفت. این پژوهش یک مطالعه از نوع روانسنجی بود. نمونه شامل ۴۰۰ دانش‌آموز (۲۰۰ نفر دختر و ۲۰۰ نفر پسر) بودند که با روش نمونه‌گیری تصادفی ساده انتخاب شدند و پرسشنامه خود-ادراکی هارتر (۱۹۸۵)، پرسشنامه عزت نفس کوپر اسمیت (۱۹۶۷) و پرسشنامه روابط میانی دلبستگی کاپنبرگ و هالپرن (۲۰۰۶) را تکمیل کردند. نتایج تحلیل عاملی اکتشافی وجود پنج عامل را نشان داد که در مجموع ۵۷/۹۶۲ درصد از واریانس کل مقیاس را تبیین کردند. نتایج تحلیل عاملی تاییدی نتایج حاصل از تحلیل عاملی اکتشافی را تایید کرد. ضریب پایایی کلی پرسشنامه به روش آلفای کرونباخ ۰/۸۷ و به روش آزمون-بازآزمون ۰/۸۹ به دست آمد. هم-چنین ارتباط مثبت معنادار عامل‌های این مقیاس با عزت نفس و سبک دلبستگی ایمن تکامل انطباقی مثبت روایی همگرای مقیاس و ارتباط منفی عامل‌های پرسشنامه خود-ادراکی کودکان هارتر با سبک‌های دلبستگی ناایمن واکنش هیجانی، رفتارهای منفی و دوری‌گزیدن روایی واگرایی مقیاس را تایید کرد. نتایج مطالعه نشان داد که پرسشنامه خود-ادراکی کودکان هارتر ویژگی‌های روانسنجی مناسبی جهت اندازه‌گیری خود-پنداره کودکان دارد.

واژه‌های کلیدی: خود-ادراکی، تحلیل عاملی اکتشافی، تحلیل عاملی تاییدی، روایی همگرا، روایی واگرا، کودک

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی

^۱ گروه روانشناسی، واحد گرمسار، دانشگاه آزاد اسلامی، گرمسار، ایران

^۲ دانشیار گروه روانشناسی، واحد گرمسار، دانشگاه آزاد اسلامی، گرمسار، ایران

^۳ استادیار گروه علوم اجتماعی، واحد گرمسار، دانشگاه آزاد اسلامی، گرمسار، ایران

* نویسنده مسؤل مقاله: manavipor53@yahoo.com

مقدمه

خود-پنداره^۱ اغلب یک متغیر مورد توجه در علوم اجتماعی است (لری و تانگنسی،^۲ ۲۰۰۵). به طور کلی خود-پنداره، ادراک فرد از خویش است (گورین و تاتلو-گولدن،^۳ ۲۰۱۹). خود-پنداره مجموعه‌ای از صفات و ارزشیابی‌هایی است که فرد آنها را در مورد خود به کار می‌برد (پری، داس، گورتز-دارتن، وایتکی، برائر و دافنر،^۴ ۲۰۲۰). صفات به عنوان ویژگی‌هایی است که خودشناسی^۵ فرد را تشکیل می‌دهند، در حالی که ارزشیابی‌ها به ارزیابی چنین ویژگی‌هایی در راستای معیارهای شخصی و اجتماعی اشاره دارند (گاسک، پیلسکا و فوزینسکا-کریپیک،^۶ ۲۰۱۴). با توجه به این که خود-پنداره متشکل از مجموعه‌ای از صفات و ارزشیابی‌هایی فرد از خویش است، از آن اغلب به جای اصطلاحات عزت نفس^۷ که برای سازگاری روانشناختی (عطاران و محمدی، ۱۳۹۷) و «خود-ارزشمندی»^۸ استفاده می‌شود (مارتینز و نتو،^۹ ۲۰۱۶).

در روانشناسی، خود-پنداره مفهومی چندبعدی است که در حوزه‌های مختلف ساختار آن توسط تحلیل عاملی مورد بررسی قرار گرفته است (هانگ،^{۱۰} ۲۰۱۰). ابعاد مختلف خود-پنداره که توسط چنین ابزارهایی اندازه‌گیری می‌شوند بسته به هدف محقق و مبانی نظری متفاوت است. (فرناندز-زابالا، رودریگوئز-فرناندز و گانی،^{۱۱} ۲۰۱۶).

هارتر^{۱۲} (۱۹۸۵؛ ۲۰۰۵) معتقد است که تغییرات تحولی خود-پنداره با سطوح مختلف بلوغ شناختی^{۱۳} و تجربیات اجتماعی^{۱۴} کودکان ارتباط دارد. با توجه به توانایی‌های شناختی، هارتر (۲۰۰۰؛ ۲۰۰۵) به دو فرآیند «تمایز»^{۱۵} و «یکپارچگی»^{۱۶} در ساخت دانش در مورد خود اشاره می‌کند. در

¹ self-concept

² Leary, M. R., Tangney J. P.

³ Guerin, S., & Tatlow-Golden, M.

⁴ Perri, D., Dose, C., Görtz-Dorten, A., Woitecki, K., Breuer, D., & Döpfner, M. (2020).

⁵ self-knowledge

⁶ ccc kk, .. , PkkkkkkW., & uuañska-Korpik, A.

⁷ self-esteem

⁸ self-worth

⁹ Martins, M.H.V. , & Neto, V.C.

¹ Huang, C.

¹ Fernández - Zabala, A. , Rodríguez - Fernández, A., Goñi, A.

¹ Harter, S.

¹ cognitive maturity

¹ social experiences

¹ differentiation

¹ integration

فرایند تمایز، کودکان توصیف‌های مختلفی از ویژگی‌های خود را در یک تعمیم مرتبه بالاتر^۱ یکپارچه می‌کنند. برای مثال، اگر کودکی خود را در خواندن، نوشتن و ریاضیات توانمند بداند، در یک تعمیم مرتبه بالاتر، خود را کودکی زرنگ می‌داند (بروک، ۲۰۱۴). تجارب اجتماعی تاثیرگذار نیز بر خود-پنداره کودک با رفتارها و روشهای افراد تاثیرگذار ارتباط دارد. (آرنس و مورین، ۲۰۱۷).

در دوره انتوجنسیس^۴ (از تولد تا بلوغ) اولین قضاوت‌های مربوط به خود در سنین بین ۲ تا ۴ سالگی رخ می‌دهند. در این دوره خود-ارزیابی‌ها به ارزیابی‌های مثبت غیرواقعی گرایانه^۵ گرایش دارند. کودکان بین ۴ تا ۷ ساله خود را در دو بعد مستقل ارزیابی می‌کنند. اولین بعد به سطح شایستگی شناختی^۶ و شایستگی جسمانی^۷ و دومین بعد مربوط به پذیرش اجتماعی ادراک شده^۸ در محیط است (هارتر، ۱۹۹۰). از اواسط تا اواخر کودکی توانایی استفاده از دسته بندی‌های خود-توصیفی انتزاعی تجلی می‌یابد. (السکوچ و سنجکو، ۲۰۱۱).

چندین ابزار مانند پرسشنامه خودپنداره کودکان پیرز-هریس^۹ (۱۹۶۹)، مقیاس خودپنداره لپسیت^۱ (۱۹۵۸)، پرسشنامه خودپنداره کودکان منداگلیو و پیریت^۲ (۱۹۹۵) وجود دارند که خودپنداره کودکان را اندازه می‌گیرند، اما هیچ یک به اندازه پرسشنامه خود-ادراکی کودکان^۳ هارتر (۱۹۸۵) مورد توجه پژوهشگران قرار نگرفته است. پرسشنامه خود-ادراکی کودکان هارتر (۱۹۸۵) خودپنداره کودکان را حوزه‌های مهم زندگی به عنوان خود-ارزشمندی کلی^۴ اندازه گیری می‌کند. سنجش هر یک از ابعاد اجازه می‌دهد تا خود-ادراکی کودک را در شایستگی تحصیلی^۵ پذیرش

¹ higher-order generalizations

² Broc, M. A.

³ Arens, A. K., & Morin, A. J.

⁴ ontogenesis

⁵ unrealistically positive

⁶ cognitive competence

⁷ physical competence

⁸ perceived social acceptance

⁹ Oleszkowicz A., Senejko A.

¹ The Piers-rrr rss Chdddnn's Sfff Conepa aaaaa

¹ Lpp,,,,, .P.

¹ Mandaglio, S., & Pyryt, M.Č.

¹ The Self-Perception Profile for Children (SPPC)

¹ general self-worth

¹ scholastic competence

اجتماعی، شایستگی ورزشی،^۲ ظاهر جسمانی^۳ و هدایت رفتاری^۴ را اندازه‌گیری کنیم. (هارتر، ۲۰۱۲). ویژگی‌های روانسنجی این ابزار در گروه‌های بالینی مانند کودکان دارای بیماری‌های مزمن مانند صرع و دیابت (فرو و تانگ؛^۵ ۲۰۱۷؛ تایل، هولمبک، بریانت، نلسون و یولی؛^۶ ۲۰۰۳) و در گروه‌های غیر بالینی (هارتر، ۲۰۱۲) مورد بررسی قرار گیرد. هم‌چنین ویژگی‌های روانسنجی این ابزار در فرهنگ‌های مختلف از جمله هلند (موریس، میسترز و فیجن؛^۷ ۲۰۰۳)، فنلاند (میلر؛^۸ ۲۰۰۰)، اسپانیا (پردا و فورنس؛^۹ ۲۰۰۴)، آمریکا (روداسیل و کالاهان؛^{۱۰} ۲۰۰۸)، دانمارک (اسپاتن؛^{۱۱} ۲۰۱۹) و ایرلند (گوئرین و تاتلو-گولدن، ۲۰۱۹) مورد تایید قرار گیرد..

با توجه به محبوبیت و کاربرد ابزار در گروه‌های بالینی و غیربالینی در فرهنگ‌های مختلف، هنوز در ایران پژوهش مناسب و دقیقی جهت بررسی ویژگی‌های روانسنجی این ابزار انجام نشده است. لذا مطالعه حاضر در پی بررسی روایی سازه و پایایی پرسشنامه خود-ادراکی کودکان هارتر (۱۹۸۵) است.

روش

نوع پژوهش حاضر یک مطالعه روانسنجی است. جامعه آماری شامل همه دانش‌آموزان دوره دوم مقطع ابتدایی (چهارم، پنجم و ششم) در شهر قدس در سال ۹۸-۱۳۹۷ بود. از آن جایی که برخی از روان‌سنج‌ها مانند براون^{۱۲} (۲۰۰۶) معتقدند که تحلیل عاملی اکتشافی و تحلیل عاملی تاییدی باید بر روی دو نمونه مجزا انجام شوند و هیر^{۱۳} (۲۰۰۶) حجم نمونه حداقل ۱۰۰ نفری را برای تحلیل عاملی توصیه کرده است، لذا در این مطالعه با توجه به تعداد جامعه آماری، تعداد ۴۰۰ نفر نمونه با روش تصادفی ساده به عنوان نمونه انتخاب شدند. از این تعداد به صورت تصادفی، ۲۰۰ نمونه وارد مطالعه تحلیل عاملی اکتشافی و تعداد ۲۰۰ نمونه وارد مطالعه تحلیل عاملی تاییدی شدند.

¹ social acceptance

² athletic competence

³ physical appearance

⁴ behavioral conduct

⁵ Ferro, M., & Tang, J.

⁶ Thill, A. D., Holmbeck, G. N., Bryant, F. B., Nelson, C., Skocic, A., & Uli, N.

⁷ Murriss, P., Meesters, C., Fijen, P.

⁸ Miller, H.M.

⁹ Pereda, N., Fornis, M

¹⁰ Rudasill, K.M., & Callahan, C.M.

¹¹ Spaten, O.M.

¹² Brown, T.A.

¹³ Hair, J.F.

پرسشنامه خود-ادراکی کودکان هارتر (۱۹۸۵): این ابزار یک مقیاس خودگزارش دهی است که شامل ۲۸ گویه است و توسط هارتر (۱۹۸۵) برای سنجش ادراک شایستگی برای دانش آموزان چهارم ابتدایی به بالا که توانایی مناسبی برای خواندن دارند، ساخته شده است. روش نمره گذاری مقیاس در طیف لیکرت ۴ درجه ای است که نمره ۱ بیانگر ادراک شایستگی پایین و ۴ بیانگر ادراک شایستگی بالا است. گویه‌های این مقیاس دارای دو گزینه متضاد است؛ برای مثال: «بعضی مدرسه را دوست دارند و بعضی دوست ندارند». هر گزینه دارای دو پاسخ است: «۱-در باره من صحیح است؛ ۲-در باره من صحیح نیست». گاسک و همکاران (۲۰۱۴) از دو روش تحلیل عاملی اکتشافی و تحلیل عاملی تاییدی برای بررسی روایی سازه استفاده کردند. و پنج عامل شایستگی شناختی، پذیرش اجتماعی، شایستگی ورزشی، ظاهر جسمانی و هدایت رفتاری را به دست آوردند. پایایی مقیاس نیز بین ۰/۷۰ تا ۰/۸۴ به دست آمد. فرو و تانگ (۲۰۱۷) نیز با استفاده از تحلیل عاملی اکتشافی و تاییدی ۵ عامل فوق را به دست آوردند. و در مطالعه شهیم (۲۰۰۴) وجود سه عامل ادراک شناختی (گویه‌های ۱، ۲، ۳، ۴، ۶، ۷، ۹، ۱۲، ۱۳، ۱۷، ۲۱، ۲۲، ۲۳، ۲۴ و ۲۵)، ادراک شایستگی اجتماعی (گویه‌های ۴، ۵، ۱۵، ۱۶، ۱۸، ۱۹، ۲۰، ۲۶ و ۲۸)، ادراک شایستگی بدنی (گویه‌های ۸، ۱۰، ۱۱، ۱۴ و ۲۷) را نشان داد. همبستگی درونی عوامل در دامنه ۰/۲۶ تا ۰/۵۰ گزارش شد و پایایی کلی این مقیاس با روش آلفای کرونباخ ۰/۹۱ محاسبه شد. پایایی این ابزار مطلوب گزارش شده است (هارتر، ۲۰۱۲).

پرسشنامه عزت نفس کوپر اسمیت^۱ (۱۹۶۷): این ابزار یک پرسشنامه خودگزارش دهی است که شامل ۶۰ گویه است و توسط کوپر اسمیت (۱۹۶۷) برای اندازه گیری عزت نفس افراد ساخته شد. روش نمره گذاری مقیاس به صورت بلی خیر است. نمره‌ی بالا در این پرسشنامه نشان دهنده‌ی عزت نفس بالا می باشد. خدایی (۱۳۸۶) ضریب پایایی این مقیاس را با استفاده از دو روش دو نیمه کردن و آلفای کرونباخ به ترتیب ۰/۸۴ و ۰/۸۸ گزارش کرد (به نقل از خیرخواه، مکاری، نیسانی سامانی و حسینی، ۱۳۹۲). در مطالعه حاضر پایایی کلی این پرسشنامه با روش آلفای کرونباخ ۰/۸۹ و با روش بازآزمایی به فاصله ۶۰ روز ۰/۹۱ به دست آمدند.

پرسشنامه روابط میانی دلبستگی کاپنبرگ و هالپرن^۲ (۲۰۰۶): این پرسشنامه توسط کاپنبرگ و هالپرن (۲۰۰۶) جهت سنجش دلبستگی کودکان ۳ تا ۱۳ ساخته شده است و توسط مادر کودک تکمیل می‌گردد. این پرسشنامه شامل ۲۰ گویه است. نسخه اولیه مقیاس شامل ۲۶ گویه بود که هالپرن و کاپنبرگ (۲۰۰۶) با استفاده از روش تحلیل عاملی اکتشافی در نهایت ۲۰ گویه را که چهار مولفه تکامل انطباقی مثبت (گویه‌های ۱، ۲، ۳، ۴، ۵ و ۶)، واکنش هیجانی (گویه‌های ۷، ۸، ۹ و ۱۰)،

^۱ Coopersmith's Self-Esteem Questionnaire

^۲ Kappenberg & Halpern Kinship Center Attachment Questionnair (KCAQ)

رفتارهای منفی (گویه‌های ۱۱، ۱۲، ۱۳، ۱۴، ۱۵ و ۱۶)، دوری‌گزیدن از حمایت چهره‌ی دلبستگی فرد مراقب (گویه‌های ۱۷، ۱۸، ۱۹ و ۲۰) را می‌سنجند، انتخاب کردند. پایایی این مقیاس در مطالعه هالپرن و کاپنبرگ (۲۰۰۶) با استفاده از دو روش آلفای کرونباخ و دو نیمه کردن به ترتیب ۰/۸۵ و ۰/۸۳ گزارش شده است. آلفای کرونباخ چهار مولفه تکامل انطباقی مثبت، واکنش هیجانی، رفتارهای منفی، دوری‌گزیدن از حمایت چهره دلبستگی/فرد مراقب به ترتیب ۰/۶۹، ۰/۶۳، ۰/۶۵ و ۰/۵۶ محاسبه شده است. در مطالعه سلیمانی، بشاش و لطیفیان (۱۳۹۳) روایی سازه مقیاس با روش تحلیل عاملی اکتشافی چهار مولفه تکامل انطباقی مثبت، واکنش هیجانی، رفتارهای منفی، دوری‌گزیدن از حمایت چهره‌ی دلبستگی فرد مراقب احراز شد. همچنین پایایی مقیاس با دو روش آلفای کرونباخ و آزمون-بازآزمون به فاصله ۳۰ روز انجام گرفت. آلفای کرونباخ برای چهار مولفه تکامل انطباقی مثبت، واکنش هیجانی، رفتارهای منفی، دوری‌گزیدن از حمایت چهره دلبستگی فرد مراقب در گروه پسران به ترتیب ۰/۷۸، ۰/۷۱، ۰/۷۲ و ۰/۸۵ و در دختران به ترتیب ۰/۸۳، ۰/۷۷، ۰/۷۹ و ۰/۷۱ گزارش شد. در روش آزمون-بازآزمون نیز در گروه پسران به ترتیب ۰/۷۳، ۰/۸۸، ۰/۸۵ و ۰/۹۱ و در گروه دختران به ترتیب ۰/۸۹، ۰/۹۰، ۰/۸۴ و ۰/۹۴ گزارش شده است.

اجرا و روش تجزیه و تحلیل داده‌ها

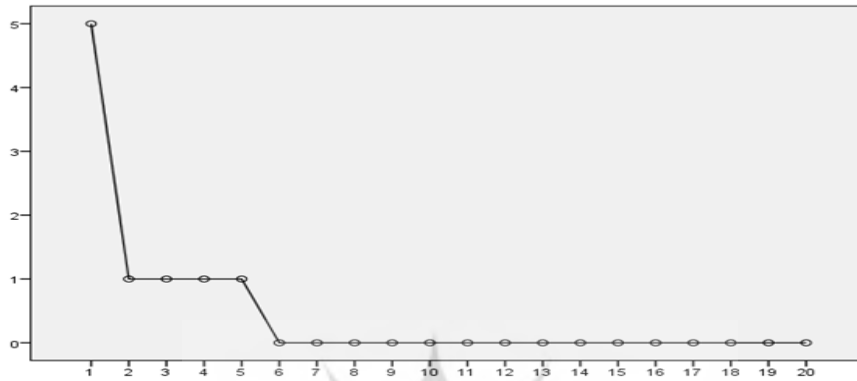
در این پژوهش تعداد ۴۰۰ پرسشنامه که به صورت کامل تکمیل شده بودند، جمع‌آوری شد. همچنین به منظور سنجش اعتبار بازآزمون، پس از ۲ ماه از اجرای اول، دوباره پرسشنامه‌ها در اختیار ۶۰ نفر از اعضای گروه نمونه قرار گرفتند. داده‌های جمع‌آوری شده با استفاده از نرم افزار SPSS نسخه ۲۵ و نرم افزار LIZREL نسخه ۸ مورد تحلیل قرار گرفتند.

نتایج

شرکت‌کنندگان پژوهش حاضر شامل ۴۰۰ دانش‌آموز ابتدایی بودند که به صورت تصادفی، ۲۰۰ نفر وارد مطالعه تحلیل عاملی اکتشافی و ۲۰۰ نفر وارد مطالعه تحلیل عاملی تاییدی شدند. در نمونه تحلیل عاملی اکتشافی ۶۸ نفر در پایه چهارم (۳۴٪)، ۶۰ نفر در پایه پنجم (۳۰٪) و ۷۲ نفر در پایه ششم، در نمونه تحلیل عاملی تاییدی ۶۸ نفر در پایه چهارم (۳۴٪)، ۶۴ نفر در پایه پنجم (۳۲٪) و ۶۸ نفر در پایه ششم (۳۴٪) و در مجموع ۱۳۶ نفر در پایه چهارم (۳۴٪)، ۱۲۴ نفر پایه پنجم (۳۱٪) و ۱۴۰ نفر در پایه پنجم (۳۵٪) مشغول به تحصیل بودند.

در مطالعه حاضر، ابتدا تحلیل عاملی اکتشافی مورد بررسی قرار گرفته است. برای به دست آوردن کفایت نمونه (۲۰۰ نفر) و توانمندی مقیاس جهت تشکیل عامل‌ها از آزمون کفایت نمونه‌گیری کایزر-مایر-اوکلین و آزمون کرویت-بارتلت-تقریب کا-اسکوئر استفاده شد. آزمون (KMO) برابر

۰/۸۰۱ و در سطح مناسب به دست آمد و نتیجه آزمون کرویت بارتلت-تقریب کا-اسکوئر از نظر آماری معنادار بود ($X^2=1324/587$; $df=378$; $P \leq 0.00/0$). بررسی ساختار عاملی مقیاس ادراک شایستگی کودکان هارتر (۱۹۸۵) با روش مولفه‌های اصلی و چرخش واریماکس و با توجه به شیب منحنی اسکری (شکل ۱) حاکی از آن بود که پرسشنامه مذکور مشتمل بر پنج عامل است که در مجموع ۵۷/۹۶۲ درصد از واریانس کل مقیاس را تبیین می‌کند (جدول ۱).

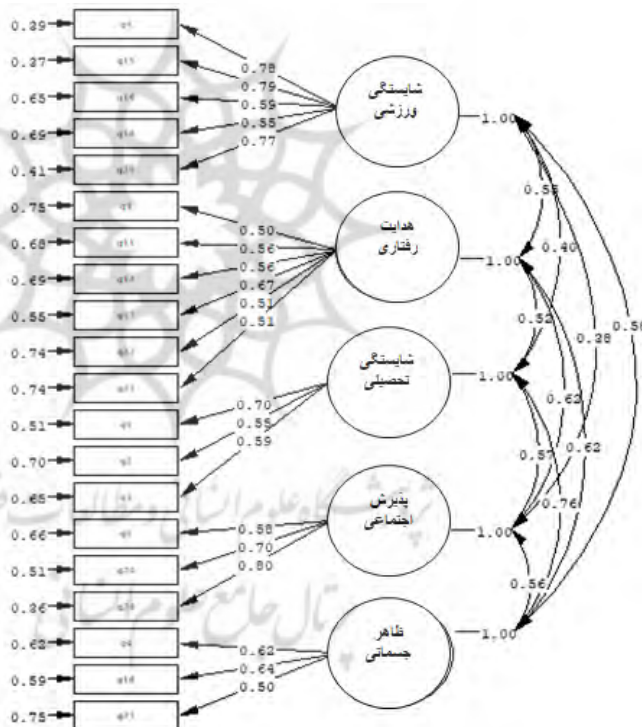
شکل ۱: نمودار اسکری پروفایل ادراک شایستگی کودکان

جدول ۱: تحلیل عاملی اکتشافی پرسشنامه ادراک شایستگی کودکان

عامل	گویه	عامل	گویه	عامل	گویه	عامل	گویه	عامل	گویه
عامل پنجم	۶	عامل چهارم	۵	عامل سوم	۱	عامل دوم	۹	عامل اول	۴
	۰/۵۸		۰/۸۱		۰/۶۸		۰/۴۸		۰/۸۱
	۱۰		۲۶		۲		۱۱		۱۵
	۰/۶۸		۰/۷۹		۰/۵۷		۰/۶۵		۰/۷۹
	۲۱		۲۸		۳		۱۴		۱۶
	۰/۶۸		۰/۵۳		۰/۷۷		۰/۶۳		۰/۷۲
							۱۷		۱۸
							۰/۶۸		۰/۵۳
							۲۲		۲۵
							۰/۶۱		۰/۷۵
							۲۴		۲۴
							۰/۴۲		
عامل پنجم	عامل چهارم	عامل سوم	عامل دوم	عامل اول	عامل				
۱/۹۶۸	۲/۰۱۱	۲/۱۹۰	۲/۴۱۶	۳/۰۰۷	ارزش ویژه				
۹/۸۳۸	۱۰/۰۵۶	۱۰/۹۵۱	۱۲/۰۸۰	۱۵/۰۳۶	درصد واریانس				
۵۷/۹۶۲					کل				

مدل به دست آمده پس از ۸ بار انجام تحلیل عاملی اکتشافی و حذف گویه‌های ۷، ۸، ۱۲، ۱۳، ۱۹، ۲۰، ۲۳ و ۲۷ به دست آمد. علت حذف این گویه‌ها، همبستگی منفی گویه‌ها با عامل‌ها، داشتن بار عاملی پایین و یا همبستگی با چند گویه بود. پس از استخراج مدل، نوبت نام‌گذاری عامل‌های

استخراجی بود. برای نام‌گذاری عامل‌های استخراجی، علاوه بر توجه به محتوای گویه‌ها، به پیشینه پژوهشی توجه شد. یافته‌های جدول ۱، نشان می‌دهند که مقیاس ادراک شایستگی کودکان هارتر (۱۹۸۲) از پنج عامل تشکیل شده است: (۱) شایستگی ورزشی (شامل گویه‌های ۴، ۱۵، ۱۶، ۱۸ و ۲۵؛ بار عاملی مولفه‌ها بین ۰/۵۳ تا ۰/۸۱ می‌باشد و در مجموع ۱۵/۰۳۶٪ از واریانس مقیاس را تبیین می‌کنند)، (۲) هدایت رفتاری (شامل گویه‌های ۹، ۱۱، ۱۴، ۱۷، ۲۲ و ۲۴؛ بار عاملی مولفه‌ها بین ۰/۴۲ تا ۰/۶۸ می‌باشد و در مجموع ۱۲/۰۸۰٪ از واریانس مقیاس را تبیین می‌کنند)، (۳) شایستگی تحصیلی (شامل گویه‌های ۱، ۲ و ۳؛ بار عاملی مولفه‌ها بین ۰/۵۷ تا ۰/۷۷ می‌باشد و در مجموع ۱۰/۹۵۱٪ از واریانس مقیاس را تبیین می‌کنند)، (۴) پذیرش اجتماعی (شامل گویه‌های ۵، ۲۶ و ۲۸؛ بار عاملی مولفه‌ها بین ۰/۳۷ تا ۰/۸۱ می‌باشد و در مجموع ۱۰/۰۵۶٪ از واریانس مقیاس را تبیین می‌کنند) و (۵) ظاهر جسمانی (شامل گویه‌های ۶، ۱۸ و ۲۱؛ بار عاملی مولفه‌ها بین ۰/۵۸ تا ۰/۶۸ می‌باشد و در مجموع ۹/۸۳۸٪ از واریانس مقیاس را تبیین می‌کنند). از تحلیل عاملی تاییدی برای بررسی دقیق‌تر روایی سازه این مقیاس استفاده شد. نتایج در شکل ۲، ارائه شده است.

$\chi^2=315.48$, $df=165$, $P\text{-value}=0.00000$, $RMSEA=0.068$

شکل ۲: مدل برازش شده ادراک شایستگی کودکان در حالت استاندارد

با توجه به شکل ۲، مقیاس ادراک شایستگی کودکان هارتر (۱۹۸۲) از پنج عامل شایستگی ورزشی، هدایت رفتاری، شایستگی تحصیلی، پذیرش اجتماعی و ظاهر جسمانی تشکیل شده است. مقدار ارزش (T) برای همه مسیرها معنادار به دست آمد ($T < ۹۶/۱$). شاخص های برازش به دست آمده مانند X^2/DF ، RMSEA، CFI، IFI، GFI و PNFI به ترتیب ۱/۱۹۱، ۰/۰۶۸، ۰/۹۳، ۰/۹۳، ۰/۹۱ و ۰/۷۶ به دست آمدند که بیانگر برازش مناسب مدل می باشد.

جدول ۲: همبستگی بین مولفه های درونی مقیاس ادراک شایستگی

متغیر	۱	۲	۳	۴	۵	۶
۱. شایستگی ورزشی	۱					
۲. هدایت رفتاری	۰/۴۳**	۱				
۳. شایستگی تحصیلی	۰/۳۰**	۰/۳۸**	۱			
۴. پذیرش اجتماعی	۰/۳۱**	۰/۴۶**	۰/۳۸**	۱		
۵. ظاهر جسمانی	۰/۳۹**	۰/۴۰**	۰/۴۰**	۰/۴۴**	۱	
۶. نمره کل	۰/۷۶**	۰/۸۰**	۰/۶۲**	۰/۶۶**	۰/۶۸**	۱
					**P < ۰/۰۱	*P < ۰/۰۵

با توجه به نتایج جدول ۲، بین عامل های درونی مقیاس ادراک شایستگی هارتر (۱۹۸۵) همبستگی مثبت معنادار وجود دارد ($P < ۰/۰۱$).

برای بررسی روایی همگرا و روایی واگرایی مقیاس ادراک شایستگی هارتر (۱۹۸۵) از پرسشنامه عزت نفس کوپر اسمیت (۱۹۶۷) و پرسشنامه دل بستگی کودکان کاپنبرگ و هالپرن (۲۰۰۶) استفاده شد. نتایج همبستگی در جدول ۳ قابل مشاهده است.

جدول ۳: همبستگی بین مولفه های درونی مقیاس ادراک شایستگی با عزت نفس و سبک های

دل بستگی

متغیر	عزت نفس	تکامل انطباقی مثبت	واکنش هیجانی	رفتارهای منفی	دوری گزیدن
شایستگی ورزشی	۰/۳۸**	۰/۲۷**	-۰/۲۱*	-۰/۲۲*	-۰/۱۹*
هدایت رفتاری	۰/۳۷**	۰/۲۸**	-۰/۲۲*	-۰/۲۶**	-۰/۲۴*
شایستگی تحصیلی	۰/۴۱**	۰/۳۰**	-۰/۲۵**	-۰/۲۳*	-۰/۲۸**
پذیرش اجتماعی	۰/۳۸**	۰/۳۳**	-۰/۲۳*	-۲۹**	-۰/۲۷**
ظاهر جسمانی	۰/۴۱**	۰/۲۹**	-۰/۲۷**	-۰/۲۱*	-۰/۲۵**
نمره کل	۰/۵۳**	۰/۲۸**	-۰/۲۲*	-۰/۲۵**	-۰/۲۹**
				**P < ۰/۰۱	*P < ۰/۰۵

نتایج جدول بالا نشان دادند که بین عامل‌های ادراک شایستگی با عزت نفس و تکامل انطباقی مثبت ارتباط مثبت معناداری وجود دارد. همچنین بین عامل‌های ادراک شایستگی با عامل‌های واکنش هیجانی، رفتارهای منفی و دوری گزیدن ارتباط منفی معناداری وجود دارد.

برای بررسی پایایی مقیاس ادراک شایستگی هارتر (۱۹۸۵) از دو روش آلفای کرونباخ و روش آزمون-آزمون مجدد (بازآزمایی) استفاده شد. نتایج حاصل از روش آلفای کرونباخ برای عامل‌های شایستگی ورزشی، هدایت رفتاری، شایستگی تحصیلی، پذیرش اجتماعی، ظاهر جسمانی و نمره کل به ترتیب ۰/۸۱، ۰/۷۳، ۰/۶۸، ۰/۷۴، ۰/۶۵ و ۰/۸۷ و با روش بازآزمایی به ترتیب ۰/۷۰، ۰/۷۱، ۰/۷۵، ۰/۶۶ و ۰/۸۹ به دست آمدند.

بحث و نتیجه‌گیری

یکی از محبوب‌ترین و پرکاربردترین ابزارهایی که جهت اندازه‌گیری خود-پنداره کودکان در گروه‌های بالینی و غیربالینی مورد استفاده قرار می‌گیرد پرسشنامه خود-ادراکی کودکان هارتر (۱۹۸۵) است که خود-پنداره کودکان را در قالب خود-ارزشمندی با توجه به میزان ادراک شایستگی کودکان در حوزه‌های مهم زندگی مورد اندازه‌گیری قرار می‌دهد. در مطالعه حاضر پرسشنامه خود-ادراکی کودکان هارتر (۱۹۸۵) از نظر ویژگی‌های روانسنجی مورد بررسی قرار گرفت. برای این منظور ابتدا روایی سازه این ابزار با استفاده از تحلیل عاملی اکتشافی مورد بررسی قرار گرفت. نتایج آزمون کفایت نمونه‌گیری کایزر-میر-اوکلین برابر برابر ۰/۸۰۱ و در سطح مناسب به دست آمد و نتیجه آزمون کرویت بارتلت-تقریب کا-اسکوئر از نظر آماری معنادار بود. نتایج این دو آزمون نشان دادند که داده‌های پژوهش برای تحلیل عاملی قابلیت مناسبی دارند. پس از تحلیل عاملی، سهم هر یک از مولفه‌ها یا ارزش‌های ویژه آنها و قدرت تبیین مقیاس مشخص شد. تعداد ۵ عامل در مجموع توانستند ۵۷/۹۶۲ درصد از واریانس کل مقیاس را تبیین کنند که قدرت واریانس مناسبی برای این ابزار محسوب می‌شود. برای تعیین همبستگی هر گویه با مولفه خویش، از چرخش واریماکس استفاده شد. چرخش واریماکس گویه‌ها و عامل‌ها را در مناسب‌ترین وضعیت قرار می‌دهد. در نهایت ۲۰ گویه انتخاب شدند. پس از انجام تحلیل عاملی اکتشافی، از تحلیل عاملی تاییدی برای تایید نتایج تحلیل عاملی اکتشافی استفاده شد. نتایج تحلیل عاملی تاییدی وجود ۵ عامل مرتبط با هم یعنی شایستگی ورزشی، هدایت رفتاری، شایستگی تحصیلی، پذیرش اجتماعی و ظاهر جسمانی را تایید کرد. به طور کلی یافته‌های این مطالعه با یافته‌های ((اسپاتن، ۲۰۱۹؛ گوئرین و تاتلو-گولدن، ۲۰۱۹؛ فرو و تانگ، ۲۰۱۷؛ گاسک و همکاران، ۲۰۱۴؛ هارتر، ۲۰۱۲؛ روداسیل و کالاهان، ۲۰۰۸؛ پردا و فورنس، ۲۰۰۴؛ موریس و همکاران، ۲۰۰۳؛ میلر، ۲۰۰۰) بود. برای مثال روداسیل و کالاهان (۲۰۰۸) در مطالعه خویش با استفاده از تحلیل عاملی تاییدی پرسشنامه خود-ادراکی کودکان هارتر (۱۹۸۵) را از نظر

روایی سازه مورد بررسی قرار داد. نتایج نشان دادند که مدل ۵ عاملی در جامعه آمریکایی از برازش مناسب برخوردار است. گاسک و همکاران (۲۰۱۴) پنج عامل شایستگی ورزشی، هدایت رفتاری، شایستگی تحصیلی، پذیرش اجتماعی و ظاهر جسمانی که مشابه نتایج مطالعه حاضر است را به دست آوردند. هارتر (۲۰۱۲) نیز پنج عامل مشابه با نتایج مطالعه حاضر را به دست آوردند. در مطالعه شهیم (۲۰۰۴) سه عامل ادراک شناختی، ادراک اجتماعی و ادراک جسمانی استخراج شد. ادراک شناختی تا حدود زیادی مشابه با شایستگی تحصیلی در مطالعه حاضر است. ادراک اجتماعی قابل قیاس با دو عامل هدایت رفتاری و پذیرش اجتماعی و ادراک جسمانی نیز مشابه با دو عامل شایستگی ورزشی و ظاهر جسمانی در مطالعه حاضر است.

برای بررسی روایی همگرا و روایی واگرا پرسشنامه خود-ادراکی کودکان هارتر (۱۹۸۵) از دو پرسشنامه عزت نفس کوپر اسمیت (۱۹۶۷) و پرسشنامه دل‌بستگی کودکان کاپنبرگ و هالپرن (۲۰۰۶) استفاده شد. نتایج نشان داد که بین عامل‌های پرسشنامه خود-ادراکی کودکان هارتر (۱۹۸۵) با عزت نفس و سبک دل‌بستگی ایمن تکامل انطباقی مثبت ارتباط مثبت معناداری وجود دارد. بنابراین پرسشنامه خود-ادراکی کودکان هارتر (۱۹۸۵) از روایی همگرایی مناسبی با پرسشنامه عزت نفس کوپر اسمیت (۱۹۶۷) و پرسشنامه دل‌بستگی کودکان کاپنبرگ و هالپرن (۲۰۰۶) برخوردار است. همچنین بین عامل‌های خود-ادراکی کودکان هارتر (۱۹۸۵) با سبک‌های دل‌بستگی نایمن واکنش هیجانی، رفتارهای منفی و دوری‌گزیدن ارتباط منفی معناداری وجود دارد. بنابراین پرسشنامه خود-ادراکی کودکان هارتر (۱۹۸۵) از روایی واگرایی مناسبی با پرسشنامه دل‌بستگی کودکان کاپنبرگ و هالپرن (۲۰۰۶) برخوردار است.

یافته‌ها در زمینه بررسی پایایی پرسشنامه نشان دادند که کل پرسشنامه ضریب آلفای کرونباخ ۰/۸۷ و بازآزمایی ۰/۸۹ است. همچنین ضریب آلفای کرونباخ برای عامل‌های استخراج شده بین ۰/۶۵ تا ۰/۸۱ و با روش بازآزمایی بین ۰/۶۶ تا ۰/۸۰ است که در محدوده مناسب و قابل قبولی قرار دارند.

با توجه به نتایج مطالعه حاضر می‌توان نتیجه گرفت که پرسشنامه خود-ادراکی کودکان هارتر (۱۹۸۵) دارای ویژگی‌های روانسنجی مناسبی در گروه‌های غیربالینی برخوردار است و برای استفاده در گروه‌های بالینی بهتر است که ویژگی‌های روانسنجی این ابزار در این گروه‌ها بررسی شود.

References

- خیرخواه، م.، مکاری، ه.، نیسانی سامانی، ل و حسینی، آ.ف. (۱۳۹۲). ارتباط اضطراب و عزت نفس در دختران نوجوان. مرکز تحقیقات مراقبت‌های پرستاری دانشکده علوم پزشکی ایران، ۲۶(۸۳)، ۱۹-۲۹.

- سلیمانی، ح.، بشاش، ل.، و لطیفیان، م. (۱۳۹۳). خصوصیات روانسنجی پرسشنامه روابط میانی دلبستگی برای دوره‌ی سنی میانی کودکان. روش‌ها و مدل‌های روانشناختی، ۴(۱۶)، ۴۱-۶۳.
- عطاران، ن. و محمدی، ن. (۱۳۹۷). نقش واسطه‌ای حرمت خود در رابطه بین جهت‌گیری‌های دلبستگی و سازگاری روانشناختی. روانشناسی تحولی: روانشناسی ایرانی، ۱۵(۸۵)، ۱۵۱-۱۳۹.
- Arens, A. K., & Morin, A. J. (2017). Improved representation of the self-perception profile for children through bifactor exploratory structural equation modeling. *American Educational Research Journal*, 54(1), 59-87.
- Broc, M. Á. (2014). Harter's Self-Perception Profile for Children: an adaptation and validation of the Spanish version. *Psychological Reports*, 115(2), 444-466.
- Brown, T. A. (2006). *Confirmatory factor analysis for applied research*. New York: Guilford.
- Coopersmith, S. (1967). *The antecedents of self-esteem*. San Francisco: Freeman press.
- Fernández-Zabala, A., Rodríguez-Fernandez, A., & Goni, A. (2016). The structure of the social self-concept (SSC) Questionnaire. *Anales de psicología*, 32(1), 199-205.
- Ferro, M. A., & Tang, J. (2017). Psychometric properties of the Self-Perception Profile for Children in children with chronic illness. *Journal of the Canadian Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 26(2), 119-124.
- Gacek, M., Pilek, W., & Korpiak, A. (2014). Psychometric properties of Self-Perception Profile for Children in a Polish sample. *Polish Journal of Applied Psychology*, 12(3), 85-104.
- Guerin, S., & Tatlow-Gill, S. (1999). How valid are children's self-concept/self-esteem? Factors and content validity in three widely used scales. *Child Indicators Research*, 12(5), 1507-1528.
- Hair, J. F. (2006). *Multivariate data analysis*. Upper saddle River. New York: NJ Pearson Prentice Hall.
- Harter, S. (1985). *Manual for the Self-Perception Profile for Children*. Denver: University Press.
- Harter, S. (2000). Is self-esteem only skin-deep? The inextricable link between physical appearance and self-esteem. *Reclaiming children and youth*, 9(3), 133-138.
- Harter, S. (2005). The development of self-representations during childhood and adolescence. In M. R.
- Harter, S. (2012). *Self-Perception Profile for Children: Manual and Questionnaires (Grades 3-8)*. Denver: University of Denver.
- Huang, C. (2010). Mean-level change in self-esteem from childhood through adulthood: Meta-analysis of longitudinal studies. *Review of General Psychology*, 14(3), 251-260.

- Kapenberg, E. S., & Halpern, D. F. (2006). Kinship center attachment questionnaire: Development of a caregiver-completed attachment measure for children younger than 6 years. *Educational and Psychological Measurement*, 66(5), 852-873.
- Leary, M. R., & Tangney, J. P. (2003). The self as an organizing construct in the behavioral and social sciences. In M. R. Leary, J. P. Tangney (Eds.), *Handbook of self and identity* (pp. 3-15). New York: Guilford Press.
- Lipsitt, L. P. (1958). A self-concept scale for children and its relationship to the children's form of the Manifest Anxiety Scale. *Child Development*, 463-472.
- Mandaglio, S., & Pyryt, M. C. (1995). Self-concept of gifted students. *Teaching Exceptional Children*, 27(3), 40-45.
- Miller, H.-M. (2000). Cross-cultural validity of a model of self-worth: Application to Finnish children. *Social Behavior and Personality: an international journal*, 28(2), 105-118.
- Moritz Rudasill, K., & Callahan, C. M. (2008). Psychometric characteristics of the Harter Self-Perception Profiles for Adolescents and Children for use with gifted populations. *Gifted Child Quarterly*, 52(1), 70-86.
- Muris, P., Meesters, C., & Fijen, P. (2003). The self-perception profile for children: Further evidence for its factor structure, reliability, and validity. *Personality and individual differences*, 35(8), 1791-1802.
- Olsson, A., & Jurek, A. (1991). *Development of the Self-Perception Profile for Children* (pp. 1-286). Warszawa: PWN.
- Pereda, N., & Fornes, M. (2004). Psychometric properties of the Spanish version of the self-perception profile for children. *Perceptual and Motor Skills*, 98(2), 685-699.
- Perri, D., Dose, C., Görtz-Dorten, A., Woitecki, K., Breuer, D., & Döpfner, M. (2020). Erfassung des Selbstkonzepts von Kindern und Jugendlichen: Validierung einer modifizierten Fassung des Self-Perception Profiles for Children nach Harter in einer klinischen Stichprobe. *Zeitschrift für Klinische Psychologie und Psychotherapie*, 1(1), 1-9.
- Piers, E., & Harris, D. (1969). *Manual for the Piers' Children's Self-Concept Scale*. Nashville, TN: Counselor Recordings and Tests.
- Shahim, S. (2004). Self-perception of competence by Iranian children. *Psychological Reports*, 94(3), 872-876.
- Spaten, O. M. (2019). An Investigation into the Psychometric Properties and Validation of the Danish Self-Perception Profile. *Coaching Psychologi-The Danish Journal of Coaching Psychology*, 8(1), 45-55.
- Thill, A. D. W., Holmbeck, G. N., Bryant, F. B., Nelson, C., Skocic, A., & Uli, N. (2003). Assessing the factorial invariance of Harter's self-concept measures: Comparing preadolescents with and without spina bifida using

- child, parent, and teacher report. *Journal of Personality Assessment*, 81(2), 111-122.
- Venâncio Martins, M. H., & Clemente Neto, V. (2016). Resilience and self-concept of competence in institutionalized and non-institutionalized young people. *Revista da Associação Portuguesa de Psicologia*, 30(2), 61-76.

